

valor pròpiament adverbial això és freqüent des de vells períodes, en particular referint-se a un riu, la mar, un camí, una muntanya, etc.: «entraran per lo real del Rei cinc-cents hòmens armats; e estaran *deçà* al cap del pont, altres cinc-cents, e *dellà*, altres cinc-cents --» i estenent-ho a la noció del cel diví: «per les dites --- bones obres que façes, Déu --- te darà, *de-çà*, la sua gràcia e, *de-llà*, la sua glòria», Eiximenis (*Dotzèn*, NCL. vi, 89; *DComp.*, *CoDoACA* XIII, 317, 5).

Fins avui es continua usant molt, sobretot a la part nòrdica del Princ. i Comtats: en el Canigó anoto la construcció on encara es pot mirar *de* com preposició objectiva més o menys independent: «això és en el vessant *deçà*», Estoer (1960); «allà en diuen *La Roqueta deçà*, i de l'altra banda la *Font de delà*», pall. (Soriguera, 1958), «però lo que dieu és a *desà*» Escàs d'Assua (1959); sovint distingint les dues parts en què es considera dividida una partida: «Sarnabés se partix en *S. de delà* i *de desà*», Les Paüls (1957). Des d'això 20 es passa a usar-ho com verdadera preposició o loc. prepositiva: «*desà del riu*», Gulp de la Conca, «*desà de Vilanova*», Ribert (1957); a Rodés d'Assua vacillaven entre «lo Barranc de l. C. és *deçà de Botella*» i «a *desà de B.*» (1959). I s'acabà usant *deçà* com una vera preposició, ço que, altrament, ja trobem des d'antic: «*desà lo pont de Sta. Lúcia*» al *Spill de Castellbò*, a. 1518 (f° 79v). Amb *ací*, *aquí* i *allà*, es formen, sobretot a les Illes i també en alguns punts del continent, locucions compostes de sentit més o menys inseparable, i on l'actual ja no fa referència, almenys directa, a cap posició relativa a un altre lloc, sinó simplement amplia el significat amb un abast més o menys vague o ampli: a Eivissa, p. ex., i a Sant Joan de Sineu anoto *ahí-desà* 'd'aquest costat' (1964).

¹ Amb això s'ha de relacionar una forma que apareix dos cops en la *Questa* de Reixac i que Todesco tradueix 'de seguida' en el seu glossari; en dues variants, de les quals la segona (*astant*) deu ser correcta i a la primera s'hi haurà posat de massa la segona s: «Lanselot --- respon que volanter lo ferà cavalier pus que elas lo-n prégan. —Senyor, dix l'abadesa, nós volèm què ho fes<s>ats *astant* o demà. —E de part de Déu —dix él— serà axí con vós volrèts», «una donzela --- damenà si Lanselot hi era --- i él, *astant*, alí denant, sí li respon ---» (3.10, 10.5). No és cap francesisme (de *temps*), car tradueix *anuit* de l'original. Deu ser, però, a (*est tant*=cast. *a este tanto*). —² Certament molt menys que *este* i *eixe*: a les pp. 140-150, p. ex., compto només aquests dos casos d'aquest per 18 d'*este*, -a, i 19 d'*eixe*, -a. —³ I encara no oblidem ILLIS HORIS > *allavors*, fr. *alors*, roms. (*a)cesta*, EGUTTARE > cast. *agotar*, ERADICARE > fr. *arracher*, ELONGARE > *allonger*, EBOREUM > it. *avorio*, HEMINA > cat. *aimina*, ITURRI > ATURRI > *Adour*, ILURONEM > Alarona, EREMITA > *Armida*, *Armada*, *Elionor* > *Alienor*, etc. —⁴ En aquesta forma, figuren, tots dos passatges, en el primer escalaborn vigatà, 1867, i en totes les eds. autoritzades, fins la de 1878 i ⁶⁰

tot; només alguna edició barata posterior ho canvia abusivament en *això*. El *Dfa*. posa molt correctament «*açò*: aquesta cosa»; si la memòria no em falla portava «*això*: aqueixa, aquesta cosa», a la impremta se saltaren el mot *aqueixa*, i el mestre se'n planyia perquè els primers fulls s'hagueren de tirar amb presses (tant Macià com Cambó pressionaven). Altrament ja és sabut que no manca algun barceloní ingenu, però que es creu savi, i que troba que *aqueix* i *açò* són coses comarcals i ordinàries indignes de la capital: és el que devia pensar el responsable de l'ed. de Verd. —⁵ Passim, en *Era Bouts dera Mountainho*, i no solament en les Valls luixonenses. Inútil refutar la impossible etimologia que cerca, en lloc d'aquesta evident, el *FEW* VII, 740b, veritable enormitat. D'alguns textos bigordans dels Ss. XIII i XIV que imprimeix G. de Balencie en la seva ed. del *Libre Vert de Benac* (pp. 49, 207), podria deduir-se que també canviaven fonèticament lo en la. L'incís *ce-dits* i *sa-dits* en lloc de *ço ditz* està també força estès en gascó pirinenc. —⁶ Ací sembla ser constant la forma «tal lloc ja és *en sò de ---*»: «El sot d'En Cròus és *en ço* del Castell» 'en la propietat de', Tavèrnoles, 1935; «tal punt ja és *en ço de Masies*» 'en el terme municipal de Masies' Roda. Anàlogament a Muntanyola, Colluspina, Tona, Vilalleons, Avinyó. Molt menys estesa la variant *el so*, que vaig anotar en un parell de punts només: «La Font dels Cortils és *al sò* de Vilanova» 'en el terme mun. de ---', que vaig sentir a Vilanova de Sau, «El Torrent de la Coromina passa pel sò d'En Cormina», Gurb (1935): resulta d'encreuament amb el sinònim *el terme de*. —⁷ «Tal camí porta a *sò* del Jordi» 'al camp de ---', Pobla de Cérvoles, 1936; «a *sò* l Nastasi», Montoliu de Ll., on deien adés *la Sort del Beà*, adés a *so l Beà*, 1964. També a Albatàrec, cf. infra. —⁸ En alguns punts canvien *ço de* en *això de*, *això'l ---*: *Això 'l Tireus*, *Això del Torallo* a Cubells, nom d'heretats. Però a Castelló de Farfanya, de nou: *sò de Carlos*, *sò de Rafel*, *sò de Papot*. —⁹ «En *so de Rafeló*» 'en el tros, en les propietats de Rafeló', explica Oliva a Sopeira, *Congr. LliCat.*, 429. «Coll de Berri és en el trencant de *ço de Cadolla* amb *ço de Pinyana*» em deien entre aquests dos pobles, «és de *sò* del Peraire» Torallola; «a *sò de Claudino*», La Bastida de Sort, semblantment en els Masos de Tamúrcia, a Mont-ros de Flamicell; «el Barranc de las Plana-roias baixa a *sò d'Arduanué*» a Les Paüls. —¹⁰ «Pasturen dins de *sò del Roquet*», Planès de la Perxa. —¹¹ Pronom que certament fóra anacrònic i fins inconcebible en Muntaner, tot i que Bofarull llegeixi «*esto* fo entro a Perpenyà», cap. 139: deu ser una diplografia errada per «*estró* fo a Perpenyà» 'fins que'. —¹² L'aranès (amb algun altre parlar gascó muntanyenc), com a més pròxim al domini català, ha mantingut de més a més les combinacions amb *hic*, i avui allí es disposa de quatre adverbis, amb distinció bastant clara, almenys entre tres: *así* 'ací' (fr. *ici*, cast. *aquí*), *asyéu* 'aquí' (cast. *ahí*, it. *costà*, fr. *là*), *akyéu* 'allí, allà'